

jó trágya lett, s enmagam rágom,
ha falom a húsos paszulyt.
A baromban is, a gyümölcsben is
ott voltam, vagyok s leszek.
A múmia, az évezredes is,
akit mások mögül lesek,
szintén csak én. (A neme mindegy.)
Időtlen? Nem. „Konzerv” csupán,
amit egy új kor majd fölfeszíthet:
„Te bábu, csak bomolj magad után,
s magad elé is, hiszen a játszma
– a körforgás – tart s végtelen,
hacsak a Nagy Bumm ripityára
nem tördeli könyörtelen
a Föld-tekét!...”

De addig is vallom:
„Közköltséges”? Hát én vagyok!
A habóka, aki a rakparton
egy éjszaka jól megfagyott.
A temető árkába rekkentett
szintén a vén csekélységem,
hisz több vagyok, mint holmi eretnek:
halál-vándor, marsra készen.

Henry James

AZ ŐSERDEI VAD (I)

Szabó Szilárd fordítása

1

Mi vitte rá, hogy belevágjon a fecsegésbe, mely az együttlétük során abba az ijedségbe torkollott, nem sokat számít, hiszen lehetett akár az a néhány szó is, ami az ő száján szaladt ki, szinte akaratlanul – kiszaladt, ahogy álldogáltak, majd lassan elindultak egymás oldalán, miután felújították ismeretségüket. Pár órával előbb barátai társaságában lépte át a ház küszöbét, ahol a nő tartózkodott; a szomszéd házban összegyűlt vendégeket ugyanis, akik közt ő is ott téblábolt, s akiknek azt a nézetét köszönhette, hogy mint mindig, most is egyedül érzi magát a tömegben, meghívták, jöjjenek át vacsorázni. Vacsora után a társaság fölbolydult, hogy valóra váltsa eredeti szándékát, és megtekintse Weatherendet, a házat magát meg a gyönyörű berendezést, a ritka bútorkat, a festményeket, a családi ereklyéket, a díszítőművészet megannyi remekét, mindazt, aminek a birtok szerény hírnevét köszönhette; majd szoba jött szoba után, s a

vendégek mehettek, amerre láttak, elhagyhatták a legnépesebb csoportot, s ha időnként egy-egy ritkaságra bukkantak, halálos komolysággal adhatták át magukat a műélvezet és az értékbécslés rejtelméinek. A félreeső zugokban, egyedül vagy párosával, mőtárgyak fölé hajló emberek tűntek föl, amint tenyerükkel a térdükre nehezednek, fejüket mélyen lesegik, mintha valami erőteljes illat ejtette volna izgalomba őket. Ha ketten voltak, minduntalan egymás szavába vágtak az elragadtatástól, vagy a szavaknál is mélyebb jelentésű csendbe burkolóztak, így aztán Marcher többé-kevésbé olyan színben látta az eseményt, mintha a tömeg egy agyonreklámozott árverés szemléljén „nézelődne”, amely egyikükben felszítja, másikukban meg kioltja a szerzési vágyat. A szerzési vágy Weatherendben vadul tombolhatott, és John Marcher efféle sugallatok közepette döbönt rá, hogy legalább annyira zavarba ejti azok jelenléte, akik túl sokat tudnak, mint azoké, akik nem tudnak semmit. A hatalmas szobákban olyan nyomasztóan sűrű volt a költészet és a történelem légköre, hogy az egyensúly érdekében jobbnak látta, ha kicsivel tágabb körben kalandozik; ám ezt a hirtelen támadt ingert, szemben azzal, amelyről némely vendég előreszegzett orra árulkodott, senki sem hozhatta összefüggésbe egy pohárszéket szaglászó kutya mozdulataival. Hamarosan alkalma nyílt rá, hogy levezesse, még-hozzá olyan formában, amelyről addig nem is álmodott.

Egyszóval, ahogy telt az októberi délután, ez a kalandozás hozta közel May Bartramhoz, kinek arca, egylőre nem mint emlékkép, csak mint egy emlék előérzete, már korábban, a hosszú asztalnál, a jókora távolság ellenére feltűnt neki, annyival mindössze, hogy enyhén, de kellemesen megborzongatta. Úgy hatott rá, mintha a kifejlete volna valaminek, amit mindenestül elfelejtett. Ismerősnek találta, és tüstént, teljes szívvel a folytatást üdvözölte benne, jóllehet nem is sejtette, mit folytat, és már csak azért is érdekelte, sőt tetszett neki, mert biztos volt benne – holott semmi jelét nem tapasztalta –, hogy a fiatal nő nem veszítette el a fonalat. Nem veszítette el, de neki, látta jó előre, a viláért se nyomná a kezébe, amíg ő maga nem nyúl utána legalább egy mozdulattal; és nem csak ezt látta, látott mást is, furánál furább emlékképek villódzását egy derengő gondolat fényében, amely még akkor sem áradt el benne, amikor egy összeverődés során szembekerült a nővel: hogy ugyanis a hajdani kapcsolat kettejük között nemigen hagyhatott mély nyomokat. Ha pedig nem hagyott, akkor honnan is tudhatta volna, hogy ez a friss benyomás, amit a nő tesz rá, mitől látszik mégis olyan fontosnak; amire viszont az a válasz kínálkozott, hogy itt, ebben a főúri környezetben, amelyhez mindnyájan idomulni szeretnének, az ember jól teszi, ha a kicsit is nagyoknak tekintti. Ha agyonütik, se tudta volna megmondani, miért, de örült annak, hogy ez a fiatal hölgy itt a házban, úgy nagyjából, a szegény rokon szerepét tölti be; örömmel látta, hogy nem futó látogatásra jött, hanem többé-kevésbé a birtokhoz tartozik – szinte olyanformán, mint egy fizetett cseléd. Lehetséges volna, hogy a pártfogás, amit élvez, egyebek mellett időnként arra kötelezi, hogy mutogassa a vendégeknek a házat, foglalkozzék a fásasztó alakokkal, és feleljen az épület történetét, a bútorszat stílusát, a képek eredetét vagy éppen a megunthatatlan kísértetjárást firtató kérdésekre? No nem mintha úgy festett volna, mint aki elvárja az embertől azt a pár shillinget – épp ellenkezőleg. Mégis, amikor ez a kellemes jelenség, aki azonban a vártnál jóval idősebbnek bizonyult, végre melléje sodródott – igen, idősebb volt, mint amilyennek az imént látta –, akkor ő, talán hogy viszonozza a kedves megszólítást, elfordult a többiektől, s képzeletét a nő érdekében tornáztatta tovább, hogy pár óra múlva beavatást nyerjen egy olyan igazságba, amelyhez a többiek túl ostobák. Ez a nő sokkal *jelenvalóbbnak* tetszett, mint bárki más; a következménye volt mindannak, amit a közbeeső évek során az ember így vagy úgy

elszenvedett; s ahogy ő emlékezett a nőre, úgy a nő is emlékezett őreá – csak éppen sokkal élesebben.

Amikor ilyen előzmények után végre beszélgetésbe bonyolódtak, már ott álltak egyedül, abban a szobában, ahonnan a barátaik kivonultak: a szobán a kandalló fölé akasztott búvájos arckép uralkodott, s a búvület rajtuk is úrrá lett, mielőtt ugyanis megszólaltak, gyakorlatilag már elhatározták, hogy hátramaradnak egy kis csevegésre. A búvület egyébiránt több tényező összjátékának eredménye volt – részint annak, hogy alig akadt Weatherendben olyan hely, ahol ne lett volna érdemes hátramaradni valamiért. Aztán meg annak, hogy az őszi nap, mielőtt nyugodni tért, bekandikált a magas ablakokon; annak, hogy a vörös fény eltűnőben még kibújt a súlyos és komor ég alól, kinyújtotta hosszú karját, és megsimogatta az ódon faburkolatot, a régi tapétát, az óarany patinát és a megfakult színeket. És legfőképpen talán annak, hogy a nő, kinek lelkére köthették, hogy ezúttal a butább vendégeket szórakoztassa, úgy jött oda hozzá, mintha neki, ha már ebbe a szerepbe csöppent, pusztá feltűnésével sikerült volna kiragadni őt ebből a színes forgatagból. Hanem mihelyt a nő hangját meghallotta, a rés máris beforrt, és a hiányzó láncszem megkerült; az a halvány irónia, melyet a nő kedvessége mögött gyanított, immár nem látszott olyan fölényesnek. Már-már ő kezdett tréfálkozni, hogy egy kis lépéselőnyre tegyen szert. – Egyszer, évekkel ezelőtt, mi már találkoztunk Rómában. Jól emlékszem minden részletre. – A nő fájhlalta, hogy csalódást okoz: egészen biztos volt benne, hogy a férfi téved, aki erre, hogy igazát bizonyítsa, nyomban elkezdte kipakolni legszemélyesebb emlékeit, melyek az első szavára egymás hegyén-hátán gurultak elő. A nő hangja és mosolya immár az ő szolgálatában végezte elbűvölő munkáját – olyasféle benyomást keltve, mintha egy lámpagyújtogató érintené meg rúdjával a hosszú sorba állított gázégőket. Marcher gratulált magának, amiért személye ilyen kedvező megvilágításba került, de istenigazából akkor kezdett el mulatni, amikor a nő jókedvű nevetéssel dorgálni kezdte, hogy a rendteremtés sietségében a legtöbb limlomot rossz helyre teszi. Nem, nem Rómában esett – hanem Nápolyban; és nem nyolc éve, dehogyan – van annak már tíz éve is. Ami meg őt illeti, nem a nagynénje és a nagybátyja gardírozta, hanem az anyja meg a fivére; arról nem beszélve, hogy ő, a férfi, nem Pemble-ékkal utazott, hanem Boyerékkal, az ő társaságukban hagyta ott Rómát – ehhez, társa nem csekély zavarára, körömszakadtáig ragaszkodott, s ott helyben bizonyítékkal is szolgált. Boyerékat jól ismerte, Pemble-éket viszont nem, ha tudta is, kicsodák; márpedig éppen ez a család, a férfi útítársai ügyeskedték össze ketjük találkozását. Az a közjáték meg, a felhőszakadás, ami oly hirtelen csapott le rájuk, hogy egy ásatáson kellett menedéket keresniük – nos, ez a baleset nem a Cézárók Palotájánál történt, hanem Pompejiben, ahová egy újonnan felbukkant fontos lelet hírére látogattak el.

Követte az útmutatást, élvezte a korrekciókat, jóllehet, csak annyi sült ki belőlük, alapította meg a nő, hogy az *égvilágon* semmire nem emlékszik abból, ami vele kapcsolatos; s ahogy az események térben és időben elnyerték pontos helyüket, ő már szinte abban látta az akadályt, hogy minden eltszitul az útjukból, ami munkát adna a képzeteknek. Továbbra is csak álldogáltak, miközben a nő elhanyagolta hivatalát – hiszen attól a perctől fogva, hogy kiokosította, nem volt felhatalmazva rá, hogy vele maradjon –, ő meg a cinkosa lett, és a házat hanyagolta el mindenestül, mintha egyéb dolguk se volna, mint várni, hátha újabb emlék gurul elébük valahonnan. Így aztán nem kellett sok idő, hogy ki-ki letegye az asztalra mindazt, ami a kezében volt, akár egy pakli kártya lapjait; hanem akkor kiderült, hogy a pakli, sajnos, hiányos – hogy a múlt, akárhogy hívják, csalogatják és bátorítják, nyilvánvalóan csak annyit adhat nekik, amennyit

hajdan tőlük kapott. Egyszer, réges-régen összehozta őket – a nő húszéves volt akkor, a férfi huszonöt; de amit alig értettek, s kis híján egymás szemébe is mondtak, hogy ha már annyi mindent a talonba rejtett, az ő érdekükben miért nem szánta el magát egy kis hókuszpókuszra. Olyan érzéssel bámulták egymást, mint akik nagy lehetőséget szalasztottak el; pedig a jelen mennyivel kegyesebb volna hozzájuk, ha a társa ott, messze idegenben, nem lett volna olyan butamód szűkmarkú. A jelek szerint mindent egybevéve sem történt közöttük más egyéb, csak az a tucatnyi banális apróság, ami ilyen helyzetben történni szokott – megjárt szott könnyedség, gyermeteg élcélődés, az együgyű éretlenség megannyi jele, csírázó emlékmagocskák itt is, ott is, de mind mélyen a föld alatt, bizony, túl mélyen ahhoz (hát nem erre vallott minden?), hogy ennyi év után a felszínre törjenek. Marcherban egyre az a gyanú motoszkált, hogy valami apró szolgálattal adósa maradt a lánynak – talán egy felborult csónakból kellett volna kimentenie az Öbölben, vagy legalább a kizitáskáját illetet volna visszaszereznie, amelyet Nápolyban, az utcán emelt ki a hintójából egy törösbottal hadonászó *lazzarone*. Vagy milyen csodálatos lett volna, ha magára hagyják, aztán belázasodik a szállodájában, a lány meg eljön érte, hogy a gondját viselje, ír az útítársainak, és mellette marad, amíg lábra nem kap. *Akkor* talán elragadta volna őket valami, ki tudja, mi, egy erő, amelyhez képest ez a mostani kísérletük pusztá erőlködés. Valamiért mégis úgy tetszett, hogy szép ez a kísérlet, olyan szép, hogy nem lehet bemocskolni; így aztán még jó néhány hosszú perccen át, kissé tanácstalanul, azon járaták az eszüket, vajon miként történhetet – hiszen a jelek szerint jó néhány közös ismerősük akadt –, hogy a szövetségük ennyi ideig váratott magára. Ők ugyan másként nevezték, de a késlekedés, ahogy percről percre halogatták a csatlakozást a többiekhez, valamiképpen arra vallott, hogy egyikük sem szeretné, ha meghiúsulna. Megkockáztattak ugyan néhány föltevést, hogy miért maradt el a találkozásuk, de megint csak oda jutottak, hogy alig ismerik egymást. Ekkor jött el a pillanat, amikor Marcher ijedten döbbent rá, milyen kínos a helyzet. Hasztalannak látszott továbbra is úgy tenni, mintha régi barátok volnának, hiszen egyáltalán nincsenek közös emlékeik, még ha a nő, amint régi baráthoz illik, szemlátomást igyekszik is megfelelni a várakozásainak. Új barátja volt éppen elég – hogy mást ne mondjunk, ők vették körül a szomszédos ház színpadán; ha a nőt is közöttük látja, könnyen lehet, hogy észre sem veszi. Szeretett volna kitalálni valamit, rávenni a nőt, hogy higgye, és vele is próbálja elhítenni, hogy annak idején *igenis* elszánták magukat valami romantikus vagy analitikus jellegű felfedezőútra. Elképzelte, amint kétségbeesetten nyújtózni kezd – mintegy visszafelé az időben – valami után, aminek hasznát veheti, és magában megállapította, hogy ha hiába tapogatózik, akkor a vidám útra kelés képét, ezt az üde kis vázlatot rövidesen tönkreteszi a balkezes maszatolás. Akkor el kell válniuk, és immár nem abban a reményben, hogy lesz második vagy harmadik lehetőség. Hanem úgy, mint akik megpróbálták, és kudarcot vallottak. Ám ekkor – épp az utolsó pillanatban, ahogy egy percre rá nyugtázta –, amikor minden esély kimerülni látszott, a nő váratlanul úgy döntött, hogy magához ragadja a kezdeményezést, és, mondjuk így, megmenti a helyzetet. Megérezte, mihelyt a nő megszólalt, hogy mindaddig szándékosan hallgatott, mert bízott benne, hogy a mondandója nélkül is boldogul; ez a tapintat végtelenül meghatotta, amikor három-négy újabb perc múltán föl tudta mérni a jelentőségét. Amivel a nő előállt, így vagy úgy, de elfújta a ködöket, és pótolta a hiányzó láncszemet – azt a láncszemet, amely annyira nem illett oda, hogy könnyelműen ő maga pöckölte ki a helyéről.

– Tudja, maga mondott nekem valamit, amit azóta sem felejtettem el, s ami aztán később is gyakran fölidézte bennem a maga alakját; abban a rekkenő hőségben történt,

amikor csónakba ültünk, és átkeltünk Sorrentóba, hogy a szélben felfrissüljünk. Arra gondolok, amiről a visszaút során beszélt nekem, amikor a levegő már lehűlt, mi meg ott ültünk a ponyvatető alatt. Elfelejtette?

Mi tagadás, elfelejtette, és annyira meglepődött, hogy eszébe sem jutott röstelkedni. De ami még fontosabb, megérezte, hogy a nő nem egy frivol kis „terefere” folytatásába igyekszik, amúgy közönségesen, beugratni. A női hiúságnak hosszú az emlékezete, ám ezúttal nem egy bók vagy baklövés ürügyén fogott ebbe a hadműveletbe. Egy másik nő, olyan, aki egészen más, mint ez itt, talán még attól sem riadna vissza, hogy valami buta „ajánlat” emlékét vágja a fejéhez. Így aztán, miután mást nem mondhatott, mint hogy elfelejtette, arra gondolt, hogy több a vesztenivalója, mint amennyit nyerhet az ügyön; és a felhánytorgatás mögött máris valami önös érdeket szimatolt. – Töröm a fejem, de hiába... feladom. Hanem arra a sorrentói napra jól emlékszem.

– Ebben én nem vagyok olyan biztos – mondta May Bartram rövid gondolkodás után –, és abban sem igazán, hogy helyes-e, ha emlékeztetem. Mindig rettentő veszélyes dolog visszarángatni az embert a tíz évvel korábbi önmagához. Ha már elege van belőle – mosolyodott el –, hát annál jobb.

– Ó, ha *magának* nincs elege, mért lenne nekem? – kérdezte a férfi.

– Ha nincs elegendő a régi önmagamból, így érti?

– Nem, nem: *belőlem*... abból, aki én voltam valaha. Szamar voltam, annyi bizonyos – állapította meg Marcher –, de magától szíves örömet megtudnám, hogy a szamaraknak pontosan melyik válfajába tartoztam, attól a perctől fogva, hogy besorolt valahová... legalábbis nagyobb örömmel, mint hogy ne tudjam meg soha.

Hanem a nő még tétovázott. – De lehet, hogy magában már nyoma sincs annak a hajdani...

– Ugyan már, hisz annál könnyebben elviselem, ha szembesít vele. Különben meg, ki tudja, talán be sem kell mutatnia neki.

– Talán. És ha egyből ráismer – fűzte tovább a gondolatot a nő –, legalább jó okkal hittem, hogy mégiscsak emlékszik. No nem mintha *énreám* olyan benyomást tett volna, mint aki egy picit is hasonlít arra a csökönyös jószágra, akit emleget. Ha csak egy pillanatig is arra gyanakszom, hogy a bolondját járattja velem, akkor ez az egész, amiről beszélek, nem hagyott volna ilyen mély nyomot bennem. Magával volt kapcsolatos. – Várt egy kicsit, hátha neki is eszébe jut; de mert a férfi ámuló szemében ennek nyomát sem látta, végül az utolsó hidat is fölégette maga mögött. – Beteljesült?

Erre aztán, váratlanul, miközben továbbra is csak bámult, a férfi fejében szikra pattant, a vér az arcába szökött, s lassan eláradt rajta a felismerés tüze. – Úgy érti, elmondtam magának, hogy én...? – De visszariadt, nehogy valami illetlenség csússzon ki a száján, ne-hogy ezzel is csak kiszolgáltassa magát.

– Magával volt kapcsolatos, így hát természetes, hogy az ember nem egykönnyen felejt el... már amennyiben emlékszik magára. Látja, ezért kérdeztem az imént – mosolyodott el –, hogy az, amiről beszélt, végbement-e a későbbiek során?

Ó, így már értette, de szemé-szája elállt a csodálkozástól, és zavarban érezte magát. Innen van hát, jött rá tüstént erre is, hogy a nő szíve megesett rajta, mintha már a pusztta célzással fájdalmat okozott volna. Hanem egy pillanatra rá már úgy érezte, hogy a nő nem is szánakozott, csak meglepődött valamelyest. Az első kis ijedség után a tudást, amibe a nő belekóstolt, már épp ellenkezőleg, noha nemigen tudta, miért, maga is kíváncsúnak találta. Ez a nő volna hát az egyetlen lény a földön, aki ismeri a titkát, aki hosszú éveken át őrizgette, miközben a perc, amikor kikutyogta, az ő emlékeiből nyom nélkül elillant. Nem csoda hát, hogy két mondatot sem válthattak anélkül, hogy ne

éreznék, közük van egymáshoz. – Bevallom, sejtem már, mire gondol – szólalt meg végül. – Furcsa, de valahogy teljesen kiment a fejemből, hogy annak idején ilyen messze-menően a bizalmamba avattam.

– Csak nem azért, mert időközben a fél világot a bizalmába avatta?

– Nem én, senkit a világon. Azóta egy árva lelket sem.

– Akkor hát én lennék az egyetlen, aki tud róla?

– Az egyetlen az egész világon.

– Mert ami engem illet – sietett tisztázni magát –, soha nem beszéltem róla. Soha senkinek nem mondtam el, amit akkor mesélt magáról. – Olyan pillantást vetett a férfira, hogy az nyomban elhitte minden szavát. Tekintetük a megegyezés jeleként összekapcsolódott, s a kételynek nyoma sem maradt. – És nem mondom el ezután sem.

Olyan komolyan beszélt, szinte komolykodva, hogy a férfi föllélegzett, és immár bizonyosra vette, hogy a nőnek esze ágában sincs tréfát űzni vele. Az egész kérdés egyszerre valami újszerű, pazar fényben tűnt elé – attól a pillanattól fogva, hogy a nőt is bevonta a játékba. Ha nem gunyorosan, akkor nyilván együttérzéssel fordul felé, pontosan úgy, ahogy soha életében nem fordult még felé senki. Olyasmit érzett, amit abban a percben nemigen tudott volna szavakba önteni, de aminek hasznát, talán óriási hasznát veheti, éppen mert annak idején valahogy mégiscsak elmondta neki. – Ha kérhetem, ne is tegye. Ez így tökéletesen megfelel mindkettőnknek.

– Ó, nekem aztán megfelel – nevetett föl –, ha magának is! – Aztán hozzátette: – Akkor hát maradunk annyiban, hogy az érzéseit mit sem változtak?

Csakugyan nehéz lett volna más következtetésre jutnia, mint hogy a nő önös érdekből faggatózik, jóllehet, az egész beszélgetés a meglepetés erejével hatott rá. Időtlen idők óta úgy képzelte, hogy gyalázatos, túrhetetlen magányban él, és íme, most kiderült, hogy egy csöppet sem volt magányos. Nem bizony, nem volt az egy percre sem – attól a naptól fogva, ott, a sorrentói hajón. Ő, a nő volt magányos, vagy legalábbis annak látszott, ahogy most rátekintett – a nő, akit magányra kárhóztatott az a kegyetlen körülmény, hogy ő, a férfi oly könnyedén faképnél hagyta. Újra elmondani neki, amit akkor elmondott – mi más lett volna, mint újra megkérni arra, amit egyszer már nagylelkűen teljesített, anélkül, hogy akár a legcsekélyebb viszonzást, valami emléktárgyat, egy őszinte szót, egy újabb találkozás ígéretét kapta volna köszönetképpen. Amire kérte, egyszerűen csak annyi lehetett, hogy legalább ott helyben ne nevesse ki. A nő tíz év előtt nagyon előzékenyen nem nevette ki, és most sem tett semmi ilyesmit. Így hát a férfi végtelen hálával tartozott neki. Már csak ezért is jó lett volna megtudnia, hogy hajdanán milyen színben tűnt fel a nő előtt. – Hogyan is hangzott pontosan az a vallo-más, amivel lerohantam magát...?

– Az érzéseit illetően? Ó, nagyon egyszerű kis vallomás volt. Elmesélte, hogy amióta csak az eszé tudja, ott él magában, a lelke legmélyén, az a meggyőződés, hogy valami ritka és különleges sorsra rendeltetett, nagyszabású és talán rettenetes sorsra, olyanra, ami előbb vagy utóbb beteljesül, aminek sejtelmét és bizonyosságát a csontjaiban érzi, s ami egy napon talán a hatalmába keríti.

– És maga szerint ez olyan egyszerű? – kérdezte John Marcher.

A nő egy pillanatig eltöprengett. – Igen, mert ahogy beszélt róla, úgy éreztem, pontosan értem minden szavát.

– És még mindig érteni véli? – kérdezte kíváncsian.

A kedves tekintet ismét megpihent rajta. – És maga... még mindig hisz benne?

– Ó! – sóhajtott fel tanácstalanul. Erről aztán napestig beszélhetett volna!

– Valaminek jönnie kell... de bármi legyen is – vonta meg a mérleget a nő –, annyi bizonyos, hogy még nem jött el.

A férfi, ezúttal a teljes egyetértés jeleként, nemet intett. – Még nem jött el. Csak hát, tudja, ez egészen más, nem holmi *feladat* vagy munka, amit el kell végeznem a világban, hogy aztán tekintélyt szerezzek, vagy imádjanak érte. Ha számár vagyok is, nem *abból* a fajtából. Bár semmi kétség, előnyösebb volna közjük tartozni.

– Olyasmi lenne hát, amit egyszerűen csak el kell viselnie?

– Hát, mondjuk, olyasmi, amit ki kell várnom... amivel szembe kell nézmem, össze kell csapnom, látnom, ahogy hirtelen betör az életembe, talán hogy meghiúsítsa minden tervemet, és tönkretegyen... vagy talán csak azért, hogy irányt mutasson, hogy egész valómat gyökerestül fölforgassa, és a következmények prédájául vessen, öltsenek bármilyen alakot.

A nő figyelmesen hallgatta, de a szemében, ahogy nézte a férfit, nem a gúny szikrái csillogtak. – Nem lehet, hogy ez, amit körülír, egyszerűen csak a várakozás... vagy inkább valamiféle veszélyérzet, amit oly sokan ismernek... a félelem attól, hogy netán szerelembe esnek?

John Marcher megütődött. – Ezt kérdezte tőlem annak idején?

– Hogy képzeli?... akkor még nem voltam ilyen szokimondó. De most valahogy ez a gondolat nyugtalanít.

– No igen – válaszolta egy pillanat múltán –, megértem, hogy nyugtalanítja. Képzelheti, hogy *engem* mennyire nyugtalanít! És hogy is ne, hiszen talán ez minden, ami még előttem áll. Ez az egyetlen dolog az életemben – tette hozzá –, amiről, úgy gondolom, biztosan tudnék, ha már megtörtént volna.

– Azért gondolja, mert *volt már* szerelmes? – Majd, mivel a férfi egy szót sem tudott kinyögni, folytatta: – Volt már szerelmes, és nem érzett különösebb megrendülést, nem érezte, hogy ez az a nagy esemény, amelyre várakozott?

– Látja, itt vagyok. Nem kerített a hatalmába.

– Akkor az más volt, nem szerelem – mondta May Bartram.

– Hát én azért még képzélhettem annak. Annak hittem... annak hittem egész mostanáig. Szép volt, jó volt, fájt egy kicsit – magyarázta. – De nem volt rendkívüli. Nem az volt, amit az *én* helyzetem követel.

– Olyasmit akar, ami egvedül a magáé... olyat, amit senki más nem érzett vagy *érezhet* valaha is?

– Nem az a kérdés, hogy „akarom”-e... isten látja lelkem, nem akarok én semmit. Egyszerűen csak él bennem egy sejtetem, ami folyvást gyötör, és nem hagy nyugodni... amivel együtt kell élnem nap mint nap.

Olyan sugárzóan és állhatatosan beszélt, hogy szinte látta, amint szavai megvilágítják előtte az utat. Ha a nő mégis érdek nélkül, tétován botorkált mellette, most bizonyosan észrevette a helyes ösvényt. – Valami erőszakos esemény eljövetelére számít?

Ebben a ragyogó díszletben újra ment a beszéd, mint a karikacsapás. – Nem gondolom, hogy föltétlenül erőszakos lesz... amikor majd elérkezik. Inkább természetesnek gondolnám... és persze legfőképp olyannak, ami elvethetetlen. Egyszerűen olyannak, ami teljességgel *ön maga*. Mint ami *lényegéből eredően* természetes.

– De az előbb azt mondta, rendkívülinek kell lennie.

Marcher ezen eltűnődött. – Nem lesz rendkívüli... az *én* szememben nem.

– Akkor kinek a szemében?

– Hát – felelte, és végre elmosolyodott –, mondjuk, a magáéban.

– Ó, szóval én is jelen leszek?

- Ugyan, maga már *kezdetlől fogva* jelen van... amióta csak tud róla.
- Vagy úgy... értem. – Gondolatban jó alaposan, mindenfelől szemügyre vette. – De én a végkifejletről beszélek.
- Könnyedségük e pillanatban áldozatul esett a tömegvonzás erejének; mintha a hosszú tekintet, amit váltottak, emelte föl s tartotta volna őket a levegőben. – Csak magán múlik... jelen lesz, ha vállalja, hogy lesben áll velem.
- Fél tőle? – kérdezte a nő.
- Ne hagyjon magamra... *most* már ne – fordult hozzá.
- Fél tőle? – kérdezte újra a nő.
- Bolondnak néz, ugye? – kérdezte, ahelyett, hogy válaszolt volna. – Maga szerint úgy festek, mint valami jámbor eszelős?
- Nem – mondta May Bartram. – Én értem, amit mond. Hiszek magának.
- Úgy érti, hisz benne, hogy a rögeszmém... ez a rozsdás kolonc, amit cipelek... hogy ez valamiképpen beleillik a valóságba... egy elképzelt valóságba?
- Igen, egy elképzelt valóságba.
- Akkor hát *hajlandó* lesben állni velem?
- A nő tétoვázott, aztán harmadszor is fölvetette a kérdést. – Fél tőle?
- Mondtam magának, hogy félek... ott, Nápolyban?
- Nem, erről egy szóval sem beszélt.
- Akkor nem tudom. És *szeretném* megtudni valahogy – mondta John Marcher. – Maga majd figyelmeztet, ha félni lát. Ha velem együtt áll lesben, észreveszi.
- Igen, ez így pompás lesz. – Ekkorra már keresztültétáltak a szobán, és az ajtónál, mielőtt kiléptek volna, megtorpantak, mintha az egyezségüket szeretnék megpecsételni valahogy. – Lesben fogok állni magával – mondta May Bartram.

2

Az a körülmény, hogy a nő „tud róla” – tud, és mégsem ugratja vele, mégsem fecsegi el –, hamarosan csinos kis köteléket font kettejük közé, amelyre aztán, ahogy a Weatherendben töltött délutánt követő esztendő során a találkozásaik megszorodtak, bárki fölfigyelhetett. Az esemény, amely ezeket az alkalmakat előmozdította, a nő nagynénjének, egy matrónakorú hölgynek a halála volt, kinek védőszárnya alatt, mióta édesanyját elveszítette, néminemű oltalomra lelt, s aki, jóllehet csak az édesanyja volt az uradalom új örökösenek, és már jó ideje megözvegyült, mindvégig meg tudta őrizni – éles fejhangjával tartva fenn a fejedelmi életvitelt – a nagy ház úrnőjének szerepét. E tekintélyes hölgy hatalomvesztése csupán halálával következett el, ami jó néhány változást hozott, s alapjaiban forgatta fel a fiatal nő életét is, kiben Marcher szakértő tekintete már az első percben fölfedezte az alávetett helyzetűek büszkeségét, amely ha sajog is, nem ágaskodik fel soha. Újra meg újra, szinte kéjes örömmel adta át magát a gondolatnak, hogy a sajtós kétségkívül alábbhagy, mihelyt Miss Bartram végre egy kis otthont tud teremteni magának Londonban. Nagynénje agyonbonyolított végrendelete nyomán ő is kapott egy kisebb összeget, épp csak annyit, amennyi lehetővé tette ezt a fényűzést, majd amikor a bonyodalmak végre kezdtek elsimulni, amihez kellett némi idő, értesítette a férfit, hogy a boldog végkifejlet itt van, alig egy karnyújtásnyira. Egy nappal e közlés előtt ismét randevúztak, immár nem először, hiszen a nő annak előtte többször elkísérte az idős hölgyet a városba, s mert később ő is tett egy újabb látogatást azoknál a barátainál, akik vendégeik káprázatára oly leleményesen kisajátították Wea-

therendet. Ezek a barátai hívták meg újra; ott aztán ismét lebonyolított Miss Bartrammal egy meghitt búcsúzkodást, Londonban pedig nemegyszer sikerült őt kis időre elszakítania nagynénjétől. Ezeket az alkalmakat kihasználva járták be együtt a National Galleryt és a Dél-kensingtoni Múzeumot, ahol a gondolatébresztő műtárgyak sűrűjében jórészt Itáliáról beszélgettek – meg sem próbálva immár földidézni, mint először, ifjúkoruk és ártatlanságuk hajdani ízeit. Az a földidézés ott Weatherendben, az első napon, megtette, amit tehetett, épp elegendő emlékekkel szolgált nekik; így aztán ettől fogva, legalábbis Marcher képzeletében, nem vizeik felső folyásánál lebegtek, hanem érezték, ahogy csónakjuk föl-alá hányódik a zúgó áramlatban.

Egy csónakban eveztek, és nem is csak képletesen; úriemberünk ezt a helyzetet jelentősnek érezte, legalább olyan jelentősnek, mint magát a tárgyat, ami oly szerencsésen kiváltotta: a nő tudását, ezt az elásott kincset. A férfi tulajdon kezével kaparta ki a földből ezt a kis készletet, ő emelte a napvilágra – azaz: a kettejük óvatos tartózkodásából összeállt ködös nap tapintható közegébe – a ládikát, melynek rejtekhelyét, jóllehet annak idején maga ásta oda, oly régen és oly fura körülmények közt felejtette el. Az a kivételes szerencse, ahogy most jószerivel belebotlott a földhányásba, elvonta tekintetét a homályos részletekről; holott kétségkívül szentelt volna némi figyelmet a memóriazavar e páratlan esetének, ha figyelme javát nem köti le máris az édelgés, a ringatózás, amit érezni vélt, s aminek ábrándját éppen ez a vakeset tette oly elevenné. A jövőt illető elképzelései között sohasem szerepelt, hogy bárki is „tudjon róla”, éspedig azért nem, mert nem is állt szándékában elmondani senkinek. Képtelenség lett volna, hiszen a rideg világ röhején kívül más fogadtatásra nemigen számíthatott. Minthogy azonban valami rejtélyes elrendelés folytán, szándéka ellenére, épp a megfelelő pillanatban járt el a szája, nem tehetett mást, mint hogy kárpótlásnak tekintse, és minden lehető módon a hasznát vegye. A gondolat, hogy a megfelelő személy *valahogy* mégis megtudta, lekerekítette élete titkát, amit durvának és szögletesnek vélt, simábbra csiszolta, mintsem a maga félénk módján valaha is remélte; May Bartram pedig nyilvánvalóan a megfelelő személy, mert... nos, mert az, és kész. A nő tudása egész egyszerűen helyrerakta a dolgot; idővel biztosan rájött volna, ha netán mégsem ő az igazi. Helyzetében kétségkívül ott rejtett a lehetőség, hogy ne lásson benne mást, csak holmi mellékfigurát, bizalmas barátnét, akinek felé sugárzott figyelme abból – és csak abból – a körülményből fakad, hogy érdeklődik az esete iránt; részvétből és rokonszenvből, komolyságból, abból az eltökélt szándékból, hogy nem őt tekinti a világ legpipogyaabb alakjának. Amikor végre tisztázta magában, hogy a nő azért olyan értékes a számára, mert elevenen tartja benne a nagyra hivatott ember kényes önérzetét, gondosan az elméjébe véste, hogy a nőnek szintén megvan a maga élete, tele olyan lehetőségekkel, amelyek *őreá* várnak, olyanokkal, melyeket a barátság jegyében a másik félnek is méltányolnia kell. Lelke lassanként valami egészen meglepő átalakulás színtere lett ebben a vonatkozásban – olyan átalakulásé, melynek legfőbb jeleként életfelfogása így vagy úgy, de teljesen váratlanul, egyik végletből a másikba esett.

Mindaddig, amíg senki sem tudott róla, úgy képzelte, hogy ő a világ legközyösebb embere, aki némán, zokszó nélkül cipeli a reá rótt terhet, az örökös várakozást, nem mutogatja senkinek, nem adja jelét, mennyire szenved tőle, nem kéri senkitől, hogy ossza meg vele, és csak a képzelődés óráiban bújjik a bőrébe azoknak, akikről kérhetné. Sohasem zaklatta embertársait azzal a furcsasággal, hogy rájuk erőlteti egy szellemlátó ember társaságát, jóllehet időnként egészen különleges kísértésnek volt kitéve, ha olyasmit hallott némelyektől, hogy ők aztán sohasem fognak „megállapodni” az életben. Ha valóban úgy, olyan céltalanul éltek volna, ahogyan ő élt – aki pedig soha, egy

percig sem érezte, hogy megállapodott valahol –, még talán szót is érthettek volna. Mégis, mindennek ellenére, valahogy kényelmetlenül érezte magát a mások bőrében, így aztán beérte annyival, hogy udvariasan odafigyel rájuk. Ezért volt olyan finom – bár meglehetősen kissé színtelen – a modora; s ez volt a fő oka annak, hogy ebben a könyörtelen világban miért képzelte magát olyan jóraival – s szó, ami szó, talán kissé méltóságteljes – embernek a maga vélt önzetlenségében. Így hát a mi álláspontunk sem lehet más, mint hogy a helyén kezelte ezt a tulajdonságát, épp a helyén ahhoz, hogy föl tudja mérni, mekkora veszélynek tenné ki magát, ha egyszerre új elvek szerint kezdene élni; és valóban, meg is fogadta, hogy tesz néhány óvintézkedést. Mindamellettt arra azért elszánta magát, hogy önzőnek mutatkozzék, épp csak egy kicsit, hiszen ilyen elbűvölő ürügy az önzésre még sohasem kínálkozott az életében. „Épp csak egy kicsit”, azaz épp csak annyira, amennyire az üres napjait egyre inkább betöltő Miss Bartram engedi. Soha, semmilyen körülmények között sem tudott volna parancsolgatni, és sohasem hágtatna volna át azokat a szabályokat, melyek a nők iránti köteles tiszteletet – annak is a legfinomabb formáit – korlátok közt tartják. Elhatározta, hogy pontosan lefekteti azokat az elveket, amelyek mentén a nő kéréseit, óhajait és szeszélyeit – mert már odáig merészkedett, hogy elnevezések egész sorát aggatta rájuk – beengedi a kapcsolatukba. Mindez természetesen annak jele volt, hogy milyen biztosra veszi magát a kapcsolatot. Ami *ezt* illeti, eszébe sem jutott, hogy tennie is kéne érte valamit. Létrejött, ennyi az egész; léte azzal az első, mélyreható kérdéssel szökkent szárba, amelyet a nő ott Weatherendben, az őszi nap sugarai között tett föl neki. A természetes forma, melybe kapcsolatuk belenőhetett volna, ha a hétköznapi élet talaján gyökerезik, a házasság formája volt. Csakhogy kapcsolatuk valódi alapja, ez volt a bökkenő, éppen a házasság éltető nedveit nem tudta kiválasztani. Hite, életfelfogása – ha úgy tetszik, rögeszméje – nem ruházta fel őt azokkal a kiváltságokkal, melyeket jóhiszeműen megoszthatott volna egy nővel; és éppen egy efféle osztozás következményei aggasztották. Valami, ki tudja, mi, valahol még várakozik reá, a hónapok ösvényei, az évek csapásai mentén, akár egy lapuló vadállat az őserdőben. Nem az volt a kérdés, hogy ez a lapuló bestia mire rendeltetett: hogy megölje őt, vagy hogy áldozatul essék neki. A tudnivaló mindössze annyi volt, hogy a vadállat előbb vagy utóbb ugrani fog, a tanulság pedig, hogy jóérezésű ember nem indul tigrisvadászatra hölgytársaságban. Akkortájt rendre ezzel az elképzeléssel zárta le az életről szőtt elmélkedéseit.

Mindamellettt eleinte, az együtt töltött, innen-onnan lecsipkedett órák során egy szóval sem céloztak rá, hogy látnák ezt a lehetőséget; hallgatásuk, melyből a reá eső részt ő a maga módján, a lovagiasság jeleként könyvelte el, annak jele volt, hogy nem erőlteti, még csak nem is törődik vele, hogy beszélnek-e róla egyáltalán. Csakugyan, egy efféle részlet az ember jövőképében már-már olyan lett volna, mint egy púp az ember hátán. A helyzetből fakadó feszültség a nap minden percében, beszélgetésük tárgyától függetlenül, ott vibrált a levegőben. Az ember ilyenkor persze úgy beszél, *mintha* púpos volna, mert ha a púp nem is, a púpos ember arca mindig szem előtt van. Szem előtt is maradt, és a nő figyelte őt; de mint köztudott, az ember figyelme akkor a legélesebb, amikor hallgat; így aztán, ha csend volt, jobbra olyan látványt nyújtottak, mintha a lesen virrasztának. A férfi ilyenkor sehogy sem akart görcsösnek és ünnepélyesnek látszani; éppen a görcsösség és az ünnepélyesség volt az, ami, úgy képzelte, túl gyakran fogja el mások jelenlétében. Az eljövendő esemény annak az egyetlen lénynek a színe előtt, aki tud róla, semmiségnek látszott, természetes dolognak – inkább emlegetni illett, mint feltűnően kerülni a témát; inkább kerülni, mint jól láthatóan foglalkozni vele; és legfőképp természetesnek állítani be, bármi áron, még akár frivólnak is, sokkal inkább, mint ko-

mornak és fenyegetőnek. Ilyesféle gondolatok járhattak a fejében példának okáért akkor is, amikor tréfálkozva megírta Miss Bartramnak, hogy az a hatalmas rémalak, melynek eljövételét már akkor előre látta, amikor az még ott szunnyadt az istenek ölén, talán nem egyéb, mint ez a változás, amely most őt is oly közelről érinti, hogy a nőnek végre sikerült házat vennie Londonban. Ez volt az első célzás, amit újólág mégiscsak megkockáztattak, s ami aztán jóformán fölöslegessé tette a továbbiakat; hanem amikor a nő végre válaszolt, és néhány apró hír után azzal a meglepő közléssel állt elő, hogy őt aztán a legkevésbé sem elégtik ki az efféle csekélységek, mint ez a tetőpont egy ilyen különlegesen hosszú várakozás után, nyomban gondolkodóba esett, hogy vajon a nő, merőben önzetlenül, nem fűzött-e még annál is nagyobb reményeket közelgő függetlenségéhez, mint amekkorát ő fűzött hozzá, a maga önös érdekeitől vezetve. Neki mindenesetre az a sors jutott, hogy csak nagy sokára, apró jelek sorából vegye észre, hogy a nő egész idő alatt figyelte az életét, mérlegelte és megítélte annak a dolognak a fényében, amelyről tudott, s amely aztán, ahogy a múltó évek szentesítették, soha másként nem került szóba közöttük, mint a „színtiszta igazság”, ami az ő helyzetét tisztázza. Magában már ősidők óta ezzel az elnevezéssel illette, de a formulát lassanként a nő is átvette, olyan észrevétlenül, hogy az eltelt idő távolából visszatekintve maga sem tudta kifürkészni, hogy a nő mikor tehetette, úgymond, magáévá a felfogását, vagy mikor változott meg a viselkedése, mert immár nem egyszerűen kedves és elnéző volt vele, hanem ha lehet, még kedvesebb, és a tetejébe még hitt is neki.

Mindig talált alkalmat rá, hogy letorkolja a nőt, amiért az nem lát benne mást, csak holmi fölöttébb jámbor eszelőst, s ezzel a frázissal – minthogy az élet oly sok területén alkalmazható volt – hosszú időre sikerült meglelnie a barátságukat jellemző, találó kifejezést. A nő társaságában egy kicsit hóbotosnak mutatkozott, de az így is kedvelte, és a mindennapok során, ügyet sem vetve mások véleményére, jóságos és bölcs gondviselője lett, aki nem kér fizetséget, jól érzi magát a társaságában, s minthogy nincsenek közeli rokonai, nem kell mások gyalázatos ügyeiben szaladgálnia. Mások persze fura alaknak tartották, de a nő, és csak ő, tudta azt is, hogyan és főleg mi okból lett fura alak; és éppen ez a tudás tette képessé rá, hogy nap mint nap ráncba szedje a férfi lelkét elfedő fátylat. Átvette a vidámságát is – minthogy ez a művelet kettejük közt mindig vidáman zajlott –, csakúgy, mint sok egyebet; de ugyanakkor csalhatatlanul megérezte és messzemenően igazolta a férfinak a fokozatok dolgában kialakított értékrendjét, amelynél a nő birtokbavételével végképp kikötött. Ő legalább sohasem emlegette más-ként barátja életének titkát, csak úgy, mint azt a bizonyos „színtiszta igazságot, ami magát illeti, kedvesem”, és szó, ami szó, bámulatosan értette a módját, miként természetesen olyan látszatot, mintha ez a titok eredendően ott rejlene a saját életében is. Így támadt végül az a határozott érzése, hogy a nő vigyáz reá; mert mindent egybevéve nemigen tudta volna másként nevezni. Ő is vigyázott magára, persze, de a nő a szó szoros értelmében is szemmel tartotta; ha másért nem, azért, mert kiváló rálátása nyílt az eseményekre, s így kényelmesen végignézhette a férfi boldogtalan perverziónját, amint azokban a homályos zugokban kanyarog, ahol az ő szeme alig lát valamit. Tudta magáról, mit érez, de a nő, tudva mindezt, tudta még azt is, milyennek *látszik* mindeközben; tudta jól, hogy van néhány fontos teendő, melyet körmönfontan halogat, de a nő arra is képes volt, hogy összeadja őket, hogy rájőjjön, mennyi mindent elvégezhetett volna amúgy játszi könnyedséggel, s hogy aztán megállapítsa, miként igyekszik kibújni a maga rafinált módján a számadás alól. Mindenekelőtt annak a feszültségnek a titkát derítette föl, mely a külsőségek – a kis kormányhivatal, amit betöltött, meg a vele járó formaságok, a szerény apai örökség forgatása, a könyvtár és a vidéki kert gondozása, a

londoni barátok, akikhez eljárt, s akiket rendre visszahívott –, amely mindeme külsőségek és a mögöttük uralkodó meghasonlás között feszül, s a férfi egész magatartását, mindent, ami némi jóindulattal tartásnak nevezhető, egyetlen vége nincs színjátékká avat. Mindez aztán szükségképpen oda torkollott, hogy a férfi elrejtőzött, olyan álarcot húzott, amelyet társasági vigyor színez, s a rés mögül olyan szempár tekint a világba, amely a legkevésbé sem illik a festett arcvonásokhoz. És hiába múltak az évek, az ostoba világ mindezt jóformán észre sem vette. May Bartram volt az egyetlen, aki észrevette, és tüneményes tehetséggel vitte végbe azt a bravúrt, hogy egyszerre – vagy talán csak váltokozva – nézzen barátja szemébe, valamint vetítse rá a saját látomását, mintegy a férfi vállá mögül, arra a képre, mely a nyíláson át kandikáló szem elé tárul.

Így aztán, ahogy közös életük fölött telt-múlt az idő, a nő beváltotta ígérését: lesben állt vele, és hagyta, hogy ez a képzeletbeli helyzet színt és alakot öltjön a saját életében is. Az ő külsőségei mögött szintúgy a meghasonlás próbálgatta a karmait, s amikor a társaságban viselkedni kényszerült, végül már ő is úgy érezte, hogy hamis számlát állít ki önmagáról. Egyetlen számla létezett, amelyen talán mindvégig a helyes összeg állt, és éppen ezt nem nyújthatta be senkinek, a legkevésbé John Marchernak. Tulajdonképpen egész magaviselete számadással ért föl, de az esély, hogy erre fölfigyeljenek, éppoly kevéssé válhatott valóra, mint az a tömérdek egyéb eshetőség, amely, merőben céltalanul, ott motoszkált a férfi koponyájában. Ha a nőnek, mint neki is, a tetejébe áldozatokat kellett volna hozni a kettejüket illető színtiszta igazság oltárán, bizonyosra vehetjük, hogy a kárpótlás, amit cserébe kap, őt jóval közvetlenebb és természetesebb módon érintette volna, mint a barátját. Ebben a londoni korszakukban néha hosszú hónapokat beszélgettek át anélkül, hogy egy közelükben fűelő idegennek akár egyszer is oka lett volna fölkapni a fejét; másfelől viszont a színtiszta igazság bármely percben a felszínre bukkhatott, és a hallgató ilyenkor bizony nem is sejtette volna, miről folyik a szó. Igen hamar megegyeztek abban, hogy a társaság, hál' istennek, roppant felszínes, és azon a kopár peremvidéken, ahová e megegyezés nyomán vetődtek, sétatutak egész hálózatát taposták ki. Mégis, újra meg újra eljött a pillanat, amikor a tájék váratlanul zöldbe borult – rendszerint valami megjegyzés ereje folytán, amire a nő ragadtatta magát. Megjegyzései, mi tagadás, nem voltak túl változatosak, de ahogy a nyomukban hallgatni tudott, minden szónál szebben beszélt. – Tudja, mi az, ami megóvja a kettőnk kapcsolatát?... hát hogy folyvást magyarázatokat gyártunk minden csip-csup semmiségre: arra például, miként válik egy férfi meg egy nő barátsága olyan mindennapos szertartássá, hogy jószívről meglenni sem tudnak nélküle. – Így hangzott, példának okáért, az a megjegyzése, melyet, ha alkalom nyílt rá, elég gyakran elsütött, hanem aztán, a folytatás során, mindig más-más irányban fejlesztett tovább. Azt a kis vargabetűt, amelyet nekünk is követnünk kell, történetesen épp e kijelentése nyomán tette, azon az estén, amikor születésnapján a férfi meglátogatta. Az évforduló, az utcákat megülő sűrű köd és a korai homály évszakában, ezúttal vasárnapra esett; de a férfi, dacolva az elemekkel, elment hozzá, vitte a szokásos ajándékot, hiszen már elég régen ismerte ahhoz, hogy tartásnak képzeljen egy sor apró beidegződést. Az ajándék, mellyel ilyenkor meglepte a nőt, neki magának is rendre meglepetéssel szolgált: azzal a vigasszal, hogy még nem merült el végképp az önzés bugyraiban. Az ajándék mindig hasonló volt, valami apró ékszer vagy csecsebecse, nem túl drága, de a maga nemében mindig kiváló holmi, és ő mindig gondosan ügyelt rá, hogy kicsivel többet fizessen érte, mint amennyit véleménye szerint megért. – Ez a mi kis rituálénk magát legalábbis megóvja, ha érti, mire gondolok... hiszen végtére is ennek köszönheti, hogy hétköznapi szokások rabja lett, és olyannak látszik, mint akármelyik férfi. Mert mindent egybevéve mi a férfinem alaptulajdonsága?

Mire jó az a tömérdek erőfeszítés, hogy buta nők társaságában lopják a napot?... lopják, igen, és merem állítani, hogy közben még unatkoznak is, arról nem beszélve, hogy ügyet sem vetnek a nőkre, eszükbe sem jut, hogy a kedvükért feladják a kényelmüket; és ha tesznek is valamit, mindig egy a vége. Én vagyok az a buta nő, aki magának jutott, egy falat a mindennapi kenyérből, amiért a templomban imádkozik. És látja, pontosan ezért nem hagy nyomokat maga után.

– Hát a maga nyomai, azok hogyan tűnnek el? – kérdezte Marcher, akit a neki jutott buta nő többnyire pompásan elszórakoztatott. – Ó igen, értem én, mire gondol: hogy maga az, aki így vagy úgy, de megóv engem attól, hogy mások ügyeibe gabalyodjam... értettem már a kezdet kezdetén. Csak hát magát, *magát* mi óvja meg? Látja, ez az, amin gyakran töröm a fejemet.

A nő úgy nézett rá, mint aki maga is gyakran töri rajta a fejét, csak egészen más összefüggésben. – Ugyan, hol találhatnék alkalmat rá, hogy mások ügyeibe gabalyodjam?

– Igaza van, ahhoz előbb belőlem kéne kigabalyodnia... ha már így behálóztam magát. Azaz, ha már olyan végtelen becsben tartom magát, meg hogy olyan rettentően figyelek mindarra, amit értem tesz. Néha már kétségem támad, hogy méltányos vagyok-e magával. Már mint hogy méltányos dolog-e bevonni magát az életembe, és... mert, ugye, ez a látszat keletkezik... figyelni magát nap mint nap. Néha már úgy érzem, mintha rajtam kívül semmire nem jutna ideje.

– Csak arra, hogy lekössem a figyelmét? – kérdezte a nő. – De hát mi másra vágyik minden ember, mint hogy figyeljenek rá? Hiszen mióta már, hogy „lesben állok” magával, ahogy kezdetben megállapodtunk; és mi mást jelent lesben állni, mint figyelni valamire?

– No persze – mondta John Marcher –, hiszen a maga kíváncsiságát sose kötötte le egyetlen, különleges tárgy...! De ahogy múlik az idő, nem gondol néha arra, hogy a kíváncsisága nem különösebben kifizetődő?

May Bartram nem válaszolt azonnal. – Nem azért kérdi véletlenül, mert úgy érzi, hogy a magáé aztán végképp nem kifizetődő? Merthogy olyan régóta várakozik.

Vagy úgy, értette már, mire gondol! – Arra, aminek jönnie kéne, és nem jön el soha? A vadállatra, ahogy elöugrik? Nem, ami ezt illeti, ugyanott tartok, ahol az elején. Ez nem *választás* kérdése, nem olyasmi, ahol a döntésemtől függ a fordulat. Még csak az sem biztos, hogy *egyáltalán* fordulattal jár. Ma még ott szunnyad az istenek ölén. Van, aki a törvényt hozza, és van, aki engedelmeskedik... s ez két külön világ. Ami az utat illeti, ami a célhoz visz, meg a módot, ahogyan a törvényt beteljesül, nos, az már az ő dolga.

– Igen – felelte Miss Bartram –; annyi bizonyos, hogy az ember sorsa teljesülőben van, vagy *már* be is teljesült valami úton-módon, most, ahogy itt beszélgetünk. Csak hát, tudja, ez az út és mód a maga esetében... hogy is mondjam, valami egészen kivételes is lehetett volna, olyan, ami *csak magához* illik.

A férfiban erre megmozdult valami, és gyanakodva nézett rá. – Azt mondja, „*lehetett volna*”, mintha a szíve mélyén már egy ideje kételkedne benne.

– Ugyan! – tiltakozott erőtlenül.

– Mintha biztosra venné – makacskodott a férfi –, hogy eztán már semmi nem törénhet.

A nő lassan, de elég talányosan, nemet intett. – Nem egy malomban örölünk.

A férfi nem vette le róla a tekintetét. – Az ördögbe is, árulja már el, mi bántja.

– Nos – mondta, miután ismét hallgatott egy sort –, egyszerűen csak az bánt, hogy biztos vagyok benne, biztosabb, mint valaha, hogy a kíváncsiságom, ahogy maga nevezte, végül a kelleténél is jobban kifizetődik.

Ekkor már nehéz lett volna leplezniük, hogy komolyan beszélnek; a férfi már fel is állt a karosszékéből, körözni kezdett a kis nappaliban, ahová éveken át csak hordta és hordta mindazt, amit a világ beszédtémaként elébe tálalt; ahol mást se tett, csak kószolgatva, ahogy a kifejezéseket szokás, a négy-öt alapízt, hol ilyen, hol olyan mártással leöntve, ahol ugyanúgy az unalomig ismerte a terítéket, mint saját házában a berendezést, s a régi szőnyegek ugyanúgy simára koptak a görcsös járkálástól, mint pultok a dohos irodákban, az egymást váltó hivatalnokok könyöke alatt. Szorongással telt hangulatfutamai tették itt a dolgukat, rótták szorgos jeleiket, s a hely lassacskán olyanná lett, mint a teleírt lap, amelyen ott áll férfikorának egész története. Barátnője szavai nyomán, valami rejtélyes okból, most az a benyomása támadt, hogy a tárgyak mozdíthatatlanná merevednek körülötte; mire maga is szinte dermedten torpant meg a nő előtt. – Csak nem ijedt meg... csak nem fél tőle?

– Hogy félek... én?

Úgy rémlett neki, mihelyt a nő megismételte a szót, hogy arcszíne a kérdés hallatán változott el egy leheletnyit; így aztán, mivel máskülönben neki is színt kellett volna valania, tett egy békülékeny megjegyzést: – Emlékszik, ugye, ezt a kérdést *maga* tette fel *nekem* annak idején... azon az első napon Weatherendben.

– Hogyne, jól emlékszem, és maga azt felelte, hogy nem tudja... engem kért meg, hogy figyeljem, és szóljak, ha félni látom. Azóta jóformán nem is beszélünk róla, pedig mennyi ideje már...!

– Pontosan – kapott a szón Marcher –, mintha túl kényes volna ez a kérdés ahhoz, hogy folyvást feszegessük. Mintha akarva-akaratlan csak oda juthatnánk, hogy *én* vagyok az, aki fél. Akkor pedig, ugyebár – tette hozzá –, sejtelmünk se lehetne róla, mitévők legyünk.

Erre a megjegyzésre a nő hamarjában válaszolni sem tudott. – Voltak napok, amikor azt hittem, maga csakugyan fél. De hát persze – tette hozzá – voltak olyan napok is, amikor jószerivel bármit hihettünk.

– Bármit?... mindent! Ó, istenem! – Marcher halkán felnyögött, mint aki végre ott áll és zihál, szemközt a képzeletbeli rémmel, amely mindig a közelükben lapult, s fedetlen arcát most tisztábban mutatta meg, mint jó ideje bármikor. Ez az arc mindig a legváratlanabb pillanatokban szikrázott fel, mintha a régen várt bestia mohó tekintetétől izzana, s noha a férfi valamelyest már hozzászokott, még mindig elő tudta csalni belőle azt a hódolatteli sóhajt, mely a lélek legmélyéről szakad fel. Mindaz, ami valaha is megjárta az elméjüket, a kezdetektől egészen addig a percig, most föltámadt, és végigsöpört rajta; a múlt meg, úgy tetszett, az üres spekuláció kártyavaráként omlik össze. Semmi kétség, ugyanazt a félelmet érezte, amellyel az imént a hely szelleme lepte meg – egyszerre minden semmissé vált, csak a feszült várakozás maradt jelenvaló. Csak ez maradt jelenvaló, s ez is csak azért, mert úgy rémlett, ott lebeg az ürességben, amely körülveszi. Még eredendő félelme is, ha félelem volt egyáltalán, elveszni látszott ebben a sivatagban. – Mégis, úgy gondolom – folytatta –, látnia kell, hogy most nem félek.

– Mindössze annyit látok, már amennyire ki tudom venni, hogy maga végbevitt valamit, amire talán nincs is példa: hozzászokott a veszélyhez. Oly régóta és oly szoros közelségben él vele, hogy nem is érzékeli; tudja, hogy jelen van, de őrzi a hidegvérét, és már arra sincs gondolja, mint régen, hogy füttyörésszen a sötétben. Sokat töprengtem rajta, miféle veszély fenyegeti – állt elő a következtetéssel May Bartram –, és szinte biztos vagyok benne, hogy bátorság dolgában nincs ember, aki fölvehetné magával a versenyt.

John Marcher halványan elmosolyodott – Hősiesnek tartja?

– Hát hogyne... nevezzük így.

Igen, legszívesebben ő is így nevezte volna. – Akkor hát bátor ember vagyok... az volnék csakugyan?

– Előttem annak akar látszani.

Hanem ő még erre sem hagyott fel a faggatózással. – De hát lehetséges volna, hogy egy bátor ember nem tudja, mi az, amitől fél... vagy amitől *nem* fél? Mert látja, én éppen *ezt* nem tudom. Nem látom elég tisztán. Nem tudom megnevezni sem. Csak annyit tudok róla, hogy a markában tart.

– Igen, a markában tartja, de... hogy is mondjam... olyan nyilvánvalóan. Olyan meg-hitt módon. És ennyi bőven elegendő.

– Elegendő még ahhoz is, hogy maga úgy érezze... ami egyszersmind annak jele volna, hogy véget ért a lesben állás, amire szövetkeztünk... hogy úgy érezze, nem félek?

– Tudom, hogy nem fél. De ez még nem jelenti azt – tette hozzá –, hogy véget ért a lesben állás. A magáé semmi esetre sem. Amit látnia kell, még mindenestül hátravan.

– Miért ne láthatná *maga* is? – kérdezte. Aznap folyvást olyan érzése volt, hogy a nő titkol valamit, és ez az érzése most beigazolódni látszott. S mivel most először érzett ilyet, ezzel a perccel mintha merőben új korszak vette volna kezdetét. Az eset már csak azért is jelentősnek látszott, mert a nő nem válaszolt azonnal; mire ő nyomban úgy érezte, hogy tovább kell beszélnie. – Maga tud valamit, amit én nem. – Hangja ekkor, lett legyen bármilyen bátor ember, kissé megremegett. – Maga tudja, mi fog történni. – A nő hallgatása és arca, melyet ráemelt, szinte fölért egy vallomással, s neki ennyi elég volt a bizonyossághoz. – Tudja, és fél elmondani. Olyan rettenetes, hogy attól fél, kitálalom.

Igen, könnyen lehet, hogy így volt, hiszen a nő most olyan szemmel nézett rá, mint-ha, számára is váratlanul, a barátja átlépte volna azt a misztikus határvonalat, melyet titkon maga köré vont. És mégis, dacára mindennek, nem látszott rajta az ijedség; de az igazi csattanó az volt, hogy neki, a barátjának, végképp nem volt oka a félelemre. – Sose találja ki.

(Folytatása következik.)

Kőríz Imre

WESTEND STORY

„Mennyibe kerül ez az ing? Maga látja?”

„Tizenháromezer forint.”

„Nem is drága” – mondja erre valamiért az ismeretlen, nem tudom, mennyire őszintén.

Az előbb, egy másik boltban,

amikor a felesége valami statisztika kedvéért

bediktálta az irányítószámukat,

hozzátette, hogy a Kárpát utcában laknak,

sőt azt is közölte – bár nem tudtam megállapítani,

hogy némi büszkeséggel, mentegetőzve vagy még tanácstalanul –, hogy épp most költöztek oda.